

ձուածքներէ. որով համարձակիմք զրուցելու՝ որ այս գրքիս մէջ ամփոփուածը ինչպէս հայ բառերով, նոյնպէս ևս հայ բացատրութեամբ գրուած են, և ոչ սարկաբար մտրացածոյ յօտարաց գարձուածովք կազմեալ:

Մեղադրութեան, կարծեմ, արժանի կը լինէինք, եթէ յօտարաց հանճարուած ընտիր առակները, այս գրքէս 'ի գուրս մերժէինք, մի անգամ՝ թարգմանուած են զրուցելով:

Այս ևս կը յաւելուամք՝ որ յայտոյ թարգմանուած կամ գրուած առակները, մանաւանդ ընտիր գրչաց, և ոչ միով մասամբ նուաստ կը համարիմք. զի մեր մատենա-

գրութիւնը յայտմ մասին վայելչական է և ծաղկած, որոյ ձգիչ զօրութիւնը պատճառեղած է մեզ, այս պրակներս հաւաքելու: Պատշաճաւոր է Փեղրոսի Գ. զրոյց երկու տողը մէջ բերելու, որք յուզեալ խնդրոյս յարմարաւոր պատասխանի կրնան համարուիլ.

« Քանզի ուրոյն իւրաքանչիւր ումք խորհուրդ են 'ի բնէ
« Եւ ինքնուրոյն նըկարելոյ զայն երանգ »:

Եթէ այս փորձիկ գրքոյկն ևս նախընթացին բազմից հանդիպելով ընդունելի լինի ազգիս, իբրորդ և վերջին պրակն ևս հաւաքելու յօժարութեամբ կ'աշխատիմք. « Եթէ Տէր կամեսցի »:

Հ. ՔԵՐՈՎԷԷ Վ. ՔՈՒՇՆԵՐԵԱՆ

ԾԱՂԿԱՔԱՂ ԱՌԱԿՔ

ԱՐՏՈՅՏ, ԶԱԳԵՐՆ ԵՒ ԳԻՒՂԱՊԵՏԸ

Դուն քու ձեռքէդ ինչ որ կու գայ
Աշխատելով 'ի գրութի տար.

Դու ա գրացուծ օգնութիւն չա՛հ
Ուզած ատենդ չես գտնար:

Տաճիկ առակն կը գրուցէ.

« Այլոց ձեռքով օձ բրանէ »:

Արտուտիկներն միշտ կը շինեն
Խրենց բոյներ, ամառ ատեն,

Կանանչ ցորենի

Դաշտերուն միջի:

Հոն ձու կ'ածեն,

Հոն կը թրխեն:

Այլ ցորեններն դեռ նոր դեղնած,
Թրուչին ձագերն թևաւորած:

Մի թրխստուր Արտուտիկ

Մինչև չինեց իւր բունիկ,

Տաքուկ դարունն սառլ գրնաց.

Երբ լոյս տեսան նորա ձագեր,

Յարենն արդէն հասունցած էր:

Արդ՝ որպէս դի չըլլայ յանկարծ,

Յարեն հնծող մըլակներուն

Մասաղ լինին մանգաղներուն,

Մարիկ Արտոյտ ամեն առտու,

Երբոր կ'երթար հունա ժողովուր,

Պատուէր կու տար ձագուկներուն
Որ՝ միշտ կենան պատրաստ՝ արթուն.

Թէ՛ Գեղապետն, թէ՛ իւր որդին

Հունձքի մասի ինչ որ խօսին՝

Պատմեն տեղովը 'ի գարծին:

Այսպէս, օր մի, ժամը տասին,

— Մարիկ Արտոյտը բունը չէր. —

Ի դաշտ իշա ցորենին տէր.

Որդւոյն ասաց. — « Այս ցորեններ

« Բոլորովին են հասունցեր.

« Պէտք է չուտով հընձելու:

« Ուստի այս օր զընա՛ դու.

« Բարեկամաց իմացու,

« Որ գան ամէնք վաղ առտու

« Իրենց մանգաղով

« Գերանդիներով:

« Որ մի առաջ ժողովնք թրխայ,

« Ըստպեսլու ատեն չըլլայ »:

Խրիկուան դէմ՝ դարձաւ մարիկ.

Չագերն վեր վար ճիւղի ճիւղի,

Մէկը կ'առէ, — « Վաղը պի՛ գան

« Կանուխ, կանուխ առաւօտեան »:

Միւսն այն դէէն — « Կորանք, Մարիկ,

« Պիտի աբին մեր սուն բունիկ ».

Երբորդ մի թէ — « Մե՛ղք, մե՛ղք, ինչու

« Կ'ուզեն ըզմեզ մեռցնելու » :

Տալն ա՛յ վերայ սիրտ մայրենի,

— « Լռեցէք, կ'ասէր, մինդ թող խօսի » :

Զորրորդն ճուղաց. — « Գեղին աղան

« Որդւոյն ասաց որ երթայ

« Բարեկամաց իմաց տայ,

— « Թէ ցորեններն հասունցան

« Հունձքի թող գան » :

— « Թէ այդ միայն »,

Հաղուց որդւոց մայր Արտուտիկ,

« Դուք լըտեցիք,

« Ճիշ վայնասուն հարկաւոր չէ.

« Դեռ հեռու է հունձքը մեզմէ :

« Օրը գայ բարին.

« Չեռքով օտարին

« Զրկար հունձք շուտով,

« Եղիք ապահով » :

Մայր և ձագերը միամիտ

Անցուցին այն գիշերն հանգիստ :

Առտու կանուխ դարձեալ Արտուց

Ի դաշտ գընաց քաղելու հունտ.

Կալուածատէրն եկաւ նորէն.

— « Բարեկամներս չեկան, ասաց,

« Զիտն կ'ըլլայ, մեղք է ցորենի.

« Պէտք է ձայն տալ ազգականաց » :

Արտուտին ձագերն այս որ լըտեցին, (ցին)»

— « Վայ մարիկ, կորանք, վայ մեզ ճուղա-

Հանգարտ կրկնեց մայր Արտուտիկ

— « Տեղերդ խելօք, խելօք կեցիք » :

Ասածը եղաւ.

Երկրորդ օր բնաւ

Ոչ բարեկամ, ոչ ազգական

Ցորենին քով չըմօտեցան :

Երրորդ անգամ մեր Գեղապետ

Դաշտ իջնելով իւր որդւոյն հետ,

Առպէս որո՞ւ ասաց որդւոյն

— « Թէ մեր հունձքերն, վերջնապէս

« Զըմանգաղենք դուն և ես.

« Եկած է վայր մեր զըլխուն.

« Արդիւնքէ ձեռք պէտք է լըտանք,

« Փութը կ'երթայ մեր քաղուցանք :

« Լոյսը մըթման՝ վաղը առտու

« Գա՛նք ըսկոյինք աշխատելու :

Այս որ լըտեց մայր Արտուտիկ,

« Եկաւ, ասաց, ատեն որդիք,

« Պէտք է կրրոյինք մենք արններէս

« Որ ազատենք մահէ կեանքերս » :

Մայրն արտուալով,

Չագերը լալով

Հրրածելոյ բարե տալով

Իրենց բունին խանձարուրքին,

Ուր որ աչքերն բացած էին,

Թըռչեալով գլորելով,

Հեռու հեռու գընացին.

Հոն նոր բունիկ շինեցին :

ԱՐՋՈՒՆ ԹՈՒԹԻՒՆԸ

Մարիկ Արջուկ ձագ մի բերաւ.

— Այդ կարգէ դուրս բան չէ իրաւ, —

Բայց դու հարցոր թէ ինչ ձագ.

— Շընչաւորի տղա՛ կերպարանք

Չունէր այն խեղճ արարած,

Մըտի կըտոր մ'էր ձըգուած :

Տեսնողին սիրաւ չէր քաղեր՝

Որ մօտենար վըրան նայէր :

Այլ սակայն դուռ դըրացի

Թափեցան աչքիլուսի,

Դոր ցուցանքին սեարե մօր :

Ոմանք սըրտանց, այլք կեղծաւ որ

Սուտակասպաս փութ խօսքերով,

Սիրտ կու տային զըրուցելով.

— « Դա՛ շատ չապիր, շուտ կը մեռնի ».

Այլք թէ՛ « Ապրի, վընաս շունի.

« Խելօք լինի, տեսն ինչ է » :

Իսկ ուրիշներ զայս, կ'ասէին,

Թէ « Վերէն եկած խաչին

« Համբերէն մեզի պարաք է » :

Յաւած մօր սըրտին այսպիսի խօսքեր

Խոր կը բանային՝ նորանոր վէրքեր.

Բայց տակիք խօսք մի չըկար,

Յուցանք մէջ տեղ կար կ'երևար :

Սակայն դու տես թէ ինչ բարիք

Հանեց չարէս խելօք մարիկ : —

Հըրէ՛լ ձագուկն առջին առած,

Ա՛րողջ օրեր, գիշերն 'ի բուն

Աշխատեցաւ զայն լըզղուն :

Լիզեց լիզեց, այնչափ արաւ

Որ վըրան դեռ ամիս շանցած

Մըտի կըտորն կենդանացաւ.

Հըրէն եղաւ Արջուկ մ'աղուոր,

Աշխոյժ, ճարպիկ, գունատ ու կըլլար :

Խըրատ ձեղի, վըլտաղին մարք,

Թողէք լինի այս պարզ առակ.

Պակասաւոր ծննդոց վերայ

Զուր մաշուելու հարկ մի չը կայ :

Դուք փոխանակ մաշուելու

Աշխատեցէք կըրթելու

Չեր ծնունդներ պակասաւոր :

Ուսմունքներով պիտանաւոր.

Որոնք պակասը բընութեան

Կը լեցընեն խիստ շատ անգամ :

ԱՍՏԵՂԱՋՄԱՅ

Աստեղագէտ մ'աչքին գիտակ,

Պըտաւելով լայն և արձակ

Դաշտին վըրայ. վերէն 'ի վայր

Զըննէր, գիտէր յերկնից կամար

Շարուած աստղեր, մոլորակներ.
Եւ հոն կարգաւ մտաքէն կ'անցնէր՝
Յաղոյ, տըխուր ելք և արկած.
Մահկանացուաց համար պահուած.
Եւ տաւ ինքն, դիմացն կեցած,
Ջրհորին մէջ ինկաւ յանկարծ:
« Դուն կ'ուզէիր, ձայն մի ասաց,
« Տեսնել ինչ կայ վերըն ծածկուած,
« Մինչ չըտեսար քըթիդ դիմաց
« Գուր ջըրհորին բերանսարաց:

ԵՐԿՈՒԼՆԿԵՐ

Տանուտէր մի իւր կողակցին ծննդեան օր
Իբրու ընծայ բերաւ Շընիկ մի աղուոր:
— Արդեօք կ'ուզէր յիշեցնել նա ընկերին
Թէ շան նրման պէտք է լինել հաւատարիմ,
Կամ թէ ուրիշ այլ միտք ունէր,
Ինչ և իցէ, այն յայտնի չէր.
Բանն այս էր որ կողակցին
Հաճոյ անցաւ այն նուէր: —
Շընիկը շատ սիրեցին
Թէ Տիկին թէ ծառաներ,
Որ զգուշէին միշտ շոյելով
Փաղաքշական անուն տալով.
Այլ սրտեց տիկինը որ այդ շան՝ տան
Գոնար անունը սեփական:
Ուստի Գոհարն պատուական
Սմեւուն էր սիրական:
Սեղան կը նըստէր տանտիկնոյ քովիկ,
Ունէր պառկելու անկողին կակիկի:
Գոհար Շընիկն այդ խնամքին իրապէս
Արժանի էր, կը վերլայիմ խըզնով ես.
Միշտ տէրւորոց քով ման կու գար,
Հընազանդ էր, աշխոյժ, կայտառ.
Երբեմն ևս ետևոտանց կը պըպզէր,
Նաշխուն աչերն, երկու թաթերն գէպ՝ մի վեր.
Նա միշտ էր կազմ՝ պատրաստական
Կատարելու տերանց հրաման.
Գաւազանի վըրայէն
Նա կը թըռչէր նետօրէն.
Հեռուն նետուած թաղկիտակն
Նա, իբրեւ թէ մի կայծակն՝
Աւնելով հաս և խած
Գարծընէր իւր տերանց.
Միով բանիւ Գոհար Շընիկն էր անգին,
Գիրիք կ'առնուր զայն զգուշելով տանտիկին:
Լաւ էր վիճակը շանորդայն,
Եւ կատարեալ երկունակ թիւն:
— Այլ աւաղ որ այս աշխարհ
Չըկայ վայելք ընդ երկար: —
Քանի գընաց Գոհար մեծցաւ,
Դունք խոլորցաւ, գամակն, թաթերը բըրդատ,
Չայնը ահել և խըւարատ,
Բոլորովին փոփոխուեցաւ.
Նա չէր Գոհար գունդիկ, սիրուն,

Այլ հասարակ փողոցի շուն:
Օր մի Տիկինն զայրանալով
Հըրամայեց ծառաներուն
Որ դուրս ձգքէն անձուռն Շունն:
Լուեց Գոհար սըրբի գաւով
Այդ անողորմ հըրաման,
Գընաց իսկոյն կաղկանձելով
Ինկաւ Տիկնոյ ոտքերուն քով:
Այլ փոխանակ զըթուիթեան
Կերաւ ոտքով մի հարուած.
— « Դուրս անձուռնին » Տիկինն պոռաց:
Դուրս քաղցին ծառաներն,
Տալով խեղճին անէծք յիշոյ.
Անցան անհետ լաւ օրերն
Իբրեւ երազ զարթուցելոց: —
Սև հաց տըլին նըմա չափով,
Չուրը՝ կուրած մի ամանով՝
Շան տանը քովը դըրին,
Շըղթայ վըզէն անցուցին
Ծառայք, թողին զընացին:
Շունն՝ մընալով առանձին
Չոր գետնի վըրայ,
Վիզը հաստ չըղթայ,
Երեսէ ձըգուած
Անտէր, անարգուած. (զէկ օր,
— « Մէկ դի, կանչեց, ակէ վեր ըսողդ, ա...
« Թէպէտ դիտեմ որ չեմ իսկի յանցաւոր...
« Մարդկանց բաղդ է աշխարհիս մէջ անկայուն,
« Հարկ չըկայ որ շանցը լինի հաստատուն.
« Գըլխուս եկած մեծ փորձանքին համեմատ
« Պէտք է լինիմ՝ արխամիտ և ըզգաստ »...
Անձուռնի շունն իմաստնարար
Մինչ ինքն իրեն այս կ'որոտար,
Իրեն կընոյ տանուտէր
Գըտուս բերաւ նոր նուէր,
Փոքրիկ բարակ ոչ օրսական,
Այլ տընական, նեղ ու երկայն.
Գունըղ սըլուլ, իկ նըման ոտքերով,
Աղուոր, սիրուն, նաշխուն տեսք աչքերով.
Խօսք չըկար ձեկն
Եւ աշխոյժ կերպին.
Չիլիւսիկ զըրին անունն.
Թէ կ'ուզես ման արի դուն
Հարիւրաւոր գաւառներ,
Սորա նըման չե՞ գըտներ
Աշխոյժ, արթուն մի շնիկ,
Սըլթըրիկ ու գնդեցիկ.
Ամենուն քըծնող,
Ամենքէն սիրուող...
Այլ ընտանիք սովորաբար
Կեզ կ'երթային ամէն ամառ,
Տունով տեղով
Եւ չընեղով:
Մի մութ գիշեր, — խաղաղութիւն ամէն դին, —
Նըր տանուտէրք անուշիկ քուն կ'ըլլային,
Երկու հաս գող, ձեւքերը աօր,

Բակը կ'իջնեն մեծ պարտիզին ցած պատէն,
 Սիրտերը դող, կամաց՝ լուռ մուռ,
 Ահով փախով առաջ կու գան: Երկրնքէն
 Կախուած լուսին՝ լոյս կու սրփուէ աղօտագին:
 Մեղմիկ հովէն ծառաց տերևք կը շարժին:
 Կը տրորփէ սիրտ գողերուն,
 Կը փոխուի գոյնն երեսներուն:
 Այս ամէն բան կը տեսնայ շունն պահապան,
 Յըցուն բըրդերն, բուրբ անդամք դող կ'ելնան:
 Մըտիկ կ'անէ, այս դին, այն դին կը նայի,
 Կը հոտորտայ. վերջը յանկարծ
 Գողին մէկուն վըրայ հառ-խած
 Անելը՝ մէկ կը լինի:
 Գողը խկոյն վար կ'իյնայ.
 Մէկ այլ ընկերը շուտով
 Կը հարուածէ զուն թուրով:
 Շունը կատգած վեր կը ցատկէ,
 Արայներով սուրը ձեռքէն կը խրէ:
 Ահաւոր կռու մ'է հոն կը բացուի,
 Աշղակ հաչիւն, գոչիւն ահուելի.
 Պատառ պատառ վըրայ գըլուխ գողերուն.
 Գետի նըման վազէ կ'երթայ տաք արիւն:
 Երկու գողի դէմ մի հատ շունն
 Կը կռուտի քսմ աննրկուն.
 Եւ վերջապէս երկուքին ես յաղթելով՝
 Խոց վիրաւոր ինքն այլ կ'իյնայ նոցա քով:
 Նոյն միջոցին գեղտան դըռներն կը բացուին.
 Տանտէրն, ծառայք, աղախին
 Չեռքերն լապտեր, գաւազան
 Ահուգողով դուրս կու գան,
 Ու կը տեսնեն արիւնային
 Մի տեսարան ցաւագին.
 Երկու գողեր հոգի կու սան,

Նոցա քովէն կու գայ շան ձայն:
 Կը մօտենայ և կը տեսնէ տանուտէր
 Որ Գոհար շունն արիւնյալ կիսամեծ
 Վերջին շունը տալով,
 Բաւագին աչքով
 Իրեն կը նայի.
 Իբրև թէ ասէր.
 — « Ո՛վ իմ անգութ տէր,
 « Ես քեզի համար
 « Կեանքս գահեցի,
 « Իսկ դու... անարդար... »
 Զևփիւսիկ շունն նոյն միջոցին
 Կը ցատկըւտէ պոչին, սյնդին...
 Կը հասկընայ լաւ տանուտէր
 Որ անիրաւ գըտնուել էր
 Հաւատարիմ Գոհարին դէմ,
 Փռն Զևփիւսիկը նորամէն
 Վեր գընելով: Այլ ոչ էր ժամ,
 Գոհար հասած մահուն բերան...
 Երբ տանուտէրն կոտորած սըրտով
 « Գոհար » կ'ասէ մեղմիկ ձայնով.
 Կենդանին անյիշալար՝
 Լըգելով ձեռքն անարդար.
 Կը փակէ աչքը գոհ սըրտով,
 Կըրած շարիք մոռնալով:

Միայն դըրսի երևոյթի
 Մի խաբիր, այ աղամորդի.
 Սիրտ բարեզգած առաքինի,
 Հասարակաց է պիտանի.
 Իսկ արտաքին վայելք տեսք
 Վընասարբեր են նոյն անպէտք:

Թարգմ. Հ. ՔԵՐՈՎԻՅ Վ. ՔՈՒՇՆԵՐԵՅՈՒ

